

ASPECTELE FILOSOFICE ALE AVANTAJELOR PROPRIETĂȚII PRIVATE LA DEZVOLTAREA ECONOMICĂ A SOCIETĂȚII

*CAPCELEA Valeriu, doctor habilitat în filosofie, conf. univ.,
Șeful Secției Nord a Academiei de Științe a Moldovei*

This article analyzes the most important advantages of private property from a philosophical point of view and its influences on the upward economic development of society. The author uses the examination of the philosophical legacy of Aristotle, St. Thomas Aquinas, Jh. Stuart Mill, I. Fichte, G. Hegel, J.-J. Rousseau, Fr. Hayek who defended private property and demonstrated its importance to society. A whole series of advantages of private property are analyzed, such as: it ensures full autonomy to the economic units, it constitutes the foundation of the individual freedom and of the economic democracy; generates real competition between economic agents; stimulates free initiative in the establishment and development of enterprises; ensures a high interest and a superior motivation for work, etc. At the same time, the issues related to private property are addressed in the conditions of the transition from the totalitarian society to the market economy and the rule of law characteristic for the Republic of Moldova..

Key words: private property, market economy, freedom, social contract, rule of law.

Încă de la începutul existenței sale omul a simțit necesitatea de a poseda anumite lucruri, a obține unele obiecte pentru a-și putea face traiul mai ușor. Această necesitate și dorință de „a avea” l-au făcut pe el să-și apere proprietatea, deoarece este în esența fiecărui om această dorință de a se simți stăpân pe ceva. Tendința în cauză reprezintă afirmarea geniului uman în a stăpâni anumite lucruri, a fi deasupra lor și de a se simți oarecum independent de împrejurări și fapte care dacă nu-l terorizează, îi limitează elanurile și dorințele sale. Acest sentiment de a „a avea” a stimulat concurența dintre oameni, a contribuit la progresul societății omenești.

Instituția proprietății private nu reprezintă o problemă nouă în societate, ci este produsul unui proces de evoluție milenară în decursul căruia omul a muncit, a creat bunuri materiale și a tins să le posede. Însă, problema în cauză rămâne actuală și astăzi, mai ales, pentru statele postcomuniste, inclusiv și Republica Moldova, care tind spre economia de piață și constituirea unui sistem politic democratic.

Încă din Grecia Antică celebrul filosof Aristotel, în lucrările sale *Politica și Etica Nicomahică*, apăra proprietatea privată [a se vedea: 1, 2]. El concepea proprietatea ca o dobândire naturală și legitimă a obiectelor de primă necesitate. Aristotel a fost primul filosof care a creat ideea proprietății reieșind din dreptul natural. În opinia lui, natura a creat totul pentru existența omului. Ea, natura nu face nimic incomplet; creând pe om i-a oferit posibilitatea să trăiască. Venind pe pământ, omul a găsit pregătite de natură toate bunurile strict necesare existenței lui. Dobândirea lor, trecerea lor în proprietate nu a necesitat nici o muncă în afară de simplul efort al omului de a și le apropria. Tot ceea ce depășea prima necesitate, pentru Aristotel a însemnat bogăție și nu proprietate, căci surplusul de bunuri dă naștere la schimb. În teoria sa asupra proprietății, Aristotel a făcut o distincție certă între lucrurile de primă necesitate și celelalte. După el, proprietatea nu este decât un instrument al existenței, în timp ce bogăția este o multiplicitate de instrumente. Aristotel a numit proprietatea o dobândire naturală, nefăcută în dauna altuia. Totodată, Aristotel a pus originea bogăției, a proprietății abuzive, în comerț.

În epoca medievală, ideile celebrului filosof antic au fost continuate de Sf. Toma din Aquino, pentru care „proprietatea nu este impusă de dreptul natural și este conformă cu acest drept” [a se vedea: 4].

În epoca modernă marele filosof utilitarist englez John Stuart Mill și filosoful pozitivist francez Auguste Comte au fost apărătorii proprietății private, au subliniat avantajele ei pe care au privit-o ca pe un stimul economic, ca pe un izvor de bogăție, prosperitate și bunăstare socială, ca pe o garanție a libertății individuale. În lucrarea *Despre libertate*, concluzia la care ajunge John Stuart Mill, este una strict utilitaristă, și anume aceea că „singura libertate demnă de acest nume este aceea de a-ți urmări binele propriu, în felul tău propriu, atâta timp cât nu încerci să lipsești pe alții de binele lor sau să-i împiedici să și-l dobândească” [6, p. 11]. Prin urmare, el apăra tendința omului de a poseda proprietatea privată, care îi conferă omului libertatea autentică.

Filosofii germani I. Fichte și G. Hegel, considerau și ei, mergând pe drumul deschis de Aristotel, că proprietatea este un drept natural al omului. I. Fichte a subliniat că transformarea lucrurilor prin propriile noastre eforturi constituie adevărata bază juridică a proprietății și singura naturală. După G. Hegel fiecare individ trebuie să aibă o proprietate. Proprietatea este o condiție a vieții și a dezvoltării omului. Ea este bazată chiar pe natura omului și trebuie să fie considerată ca un drept absolut și primitiv care nu rezultă din nici un act exterior ca ocupația, munca sau contractul. Dreptul de proprietate este rezultat din însăși natura omenească. E suficient să se constate că ești om pentru a te putea bucura și de dreptul de proprietate privată. Prin urmare, această proprietate reiese din însăși ființarea omenească și trebuie respectată.

O altă teorie emisă pentru a justifica dreptul de proprietate a fost susținută de filosoful englez J. Locke, economiștii

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

clasici englezi în frunte cu A. Smith și D. Ricardo. În general, pentru filosofi și economiști, ideea de proprietate se prezintă sub o înfățișare cu totul deosebită, proprietatea fiind justificată de ei prin ideea de muncă, prin faptul că omul care valorifică materia primă din natură, în mod firesc ar avea dreptul asupra produsului muncii sale.

J.-J. Rousseau, marele filosof francez al sec. al XVIII, în lucrarea *Contractul social* considera că omul a avut la început viața unui animal, limitat la senzațiile simple, departe de a profita de darurile pe care natura i le-a oferit și departe de a se gândi să i le smulgă. În timp, însă, s-au ivit noi greutăți și omul a fost nevoit să le învingă. Starea primitivă nu putea dăinui. Singurul mod de autoconservare a fost ca oamenii să-și cunoască forțele pentru a învinge orice rezistență, făcându-le să acționeze într-un deplin acord. „A găsi o formă de asociație care să apere și să protejeze cu toată forța comună persoana și bunurile fiecărui asociat, și în cadrul căreia fiecare dintre ei, unindu-se cu toți, să nu asculte totuși decât de el însuși, și să rămână tot atât de liber ca și mai înainte”, aceasta a fost considerată de Rousseau problema fundamentală a omenirii, căreia i-a găsit ca soluție formula contractului social. „Fiecare din noi pune în comun persoana și toată puterea lui sub conducerea supremă a voinței generale; și primim *in corpore* pe fiecare membru, ca parte indivizibilă a întregului” [7, p. 83], aceștia sunt termenii în care se poate exprima în mod sintetic formula pactului social a lui J.-J. Rousseau.

Schimbările majore care au avut loc în Europa de Est în general și în Republica Moldova, în mod special, după căderea regimurilor totalitarist-comuniste și opțiunea fermă a statelor post-comuniste de a adopta modelul economiei de piață, care se bazează pe proprietatea privată și investițiile private, a reprezentat un element fără precedent în istoria mondială. Or investițiile private sperate a se realiza în perioada post-sovietică în aproape 30 de ani de când există Republica Moldova sunt foarte puține și, din păcate, nu s-a produs un aflus de tehnică și tehnologie performantă de la noii proprietari. Totodată, scurgerea timpului a demonstrat, cu lux de amănunte, că nu este ușor de a depăși mentalitatea lui „homo sovieticus” creată pe baza proprietății socialiste a „întregului popor” care a condus la falimentul sistemului economic comunist și la sărăcirea cumplită a populației. În această ordine de idei, în opinia economistului și filosofului politic Fr. Hayek, laureat al Premiului Nobel pentru Economie (1974), ideea socialistă, că putem renunța la aceste legi care au o aplicabilitate generală și ca este de dorit o economie de comandă, reprezintă pretenția fatală [a se vedea: 5]. Proprietatea, contractul, onestitatea și alte valori, în opinia lui Fr. Hayek, sunt întipărite în spiritul nostru deoarece funcționează și și-au demonstrat validitatea: ele permit existența unei societăți libere.

Pentru a ajunge la un nivel de performanță economică prin intermediul preponderenței sectorului privat, trebuie să existe instituții eficiente, din presiunea exercitată de către societate și stat. Intervenția statului trebuie să se constituie într-un factor formator de cultură civică. Nu este suficient ca proprietatea privată să apară ca urmare a transferurilor de drepturi dinspre stat spre indivizi. Această simplă tranzacțiune nu înseamnă și o creare suplimentară de cultură antreprenorială și de capital privat necesară fundamentării proceselor de dezvoltare economică.

Considerăm că deși acțiunea economică trebuie să se întemeieze pe proprietatea privată, performanța economică nu poate fi atinsă fără ca statul prin abandonarea poziției sale autarhice să intervină în economie adoptând o poziție democratică în cadrul unui proces de schimbare a sistemului de interpretare și abordare a realităților economice. Din păcate, statul moldovenesc a rămas ca pe timpuri pe pozițiile sale dominante în cadrul economiei. Atâta timp cât în economia Republicii Moldova sectoare întregi de activitate pot încă, să își ascundă neperformanța prin externalizarea unor costuri substanțiale direct către populație sau indirect către aceasta prin intermediul bugetului de stat nu vom putea atinge situația unei piețe concurențiale.

Proprietatea privată este motorul dezvoltării economice. Garantarea reală a dreptului de proprietate presupune și așezarea acesteia pe o bază morală. Din această perspectivă, sunt obligatorii atât restituirea proprietăților, cât și reparațiile materiale pentru abuzurile săvârșite de regimul comunist. În ciuda legislației adoptate în ultimii ani, în Republica Moldova, proprietatea privată rămâne o problemă pentru care trebuie găsite soluții. Cea mai presantă dintre ele este cea a cadastrului care afectează atât alocarea plăților directe pentru fermieri, cât și exproprierea în cazul marilor lucrări de infrastructură.

În opinia noastră, ca formă principală a proprietății în economia de piață, proprietatea privată se distanțează de celelalte forme prin următoarele avantaje: asigură autonomie deplină unităților economice, constituind fundamentul libertăților individuale și al democrației economice; generează o concurență reală între agenții economici; stimulează libera inițiativă în înființarea și dezvoltarea întreprinderilor; asigură o cointeresare înaltă și o motivare superioară în muncă; permite o mai bună adaptare a activității unității la cerințele schimbătoare ale pieței, diminuând astfel riscul; asigură răspundere maximă pentru valorificarea factorilor de producție ai unității pentru sporirea eficienței ei economice [3, p. 195-196].

În concluzie, putem susține cu certitudine că problema proprietății private reprezintă o mare provocare pentru dezvoltarea economiei moldovenești pe motiv că presupune o multitudine de implicații economice ce pot conduce fie la progres, fie la regres economic, în funcție de modul de aplicare și respectare a prevederilor din domeniul acesteia. Totodată, trebuie ca la nivelul conștiinței sociale oamenii să conștientizeze rolul major al proprietății private în cadrul economiei moldovenești, care tinde să devină prosperă și vrea să înregistreze performanțe economice.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Aristotel. *Politica*. - București: Ed. Paideia, 2001. - 301 p.
2. Aristotel. *Etica Nicomahică*. - București: Ed. Antet Revolution, 2003. - 224 p.
3. Capcelea, V. *Filosofia socială: curs universitar*. - București: Editura Pro Universitaria, 2019. -
4. D'Aquino, T. *Summa theologiae*. Vol. 1. traducere de Alexander Baumgarten (coord.), Cristian Bejan, Andrei Bereschi, Gabriel Chindea, Marcela Ciornea, Emanuel Grosu, Laura Maftei, Mihai Maga, Adrian Muraru, Laura-Maria Popoviciu, Vasile Rus, Delia Savinescu, Wilhelm Tauwinkl. - Iași: Ed. Polirom, 2009. - 970 p.

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ
dedicată aniversării a 25 ani ai învățământului economic la USARB
**ASIGURAREA VIABILITĂȚII ECONOMICO-MANAGERIALE PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ A ECONOMIEI REGIONALE ÎN CONDIȚIILE INTEGRĂRII ÎN UE**

5. Hayek, F.A. *Infatuarea fatală* (Opere complete vol. 1). - București: Ed. Antet, 2003. - 288 p.
6. Mill, J.-St. *Despre libertate*. - București: Ed. Humanitas, 1994. - 210 p.
7. Rousseau, J.-J. *Contractul social*, traducere de H. H. Stahi. - București: Ed. Științifică, 1957.- 291 p.